

შ ი ლ ი მ ი ი ჯ ა ნ ი მ ი

**რელიგიის ფილოსოფიის აქტუალური საკითხები ქართველ
ფილოსოფოსთა შრომებში**

რელიგიის ფილოსოფიას, კვლევის საგნიდან გამომდინარე, აქტუალობა არასოდეს დაუკარგავს. იგი თავისი პრობლემემატიკით ხშირად უახლოვდება სხვადასხვა დარგის მეცნიერებას. რაც შეეხება ცალკე აღებულ რელიგიასა და ფილოსოფიას, ისინი ერთმანეთისაგან მხოლოდ კვლევის ფორმებით, მეთოდებითა და მიდგომებით განსხვავდება.

თუკი გადავხედავთ ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორიას, ვნახავთ, რომ რელიგიური საკითხების მეცნიერული კვლევა-ძიება საქართველოში ძირითადად იწყება XX საუკუნეში. მართალია, გარკვეულ პერიოდში ხდებოდა მათი ათეისტური პოზიციებიდან გაანალიზება, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც იწერებოდა რელიგიის ფილოსოფიის მეცნიერული გამოკვლევები და ითარგმნებოდა შესაბამისი ნაშრომები. მათგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია: ა. ჯორჯაძის, ს. წერეთლის, მ. გოგიბერიძის, ს. დანელიას, დ. უზნაძისა და სხვების ღვაწლი. ისინი პარალელურად იკვლევდნენ როგორც დიდი ფილოსოფოსების (პლატონი, არისტოტელე, დეკარტი, კანტი, ლაიბნიცი, ჰეგელი...), ასევე თეოლოგების ნააზრევსაც (ბასილი დიდი, იოანე ოქრობირი, ნეტარი ავგუსტინე...).

ქართველი ფილოსოფოსები განიხილავდნენ რელიგიის ფილოსოფიის ისეთ აქტუალურ საკითხებს, როგორიცაა ღმერთის არსებობის დასაბუთების არგუმენტები (ტელეოლოგიური, კოსმოლოგიური, ონტოლოგიური და ეთიკური), რწმენისა და ცოდნის ურთიერთობა და სხვა.

ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორიაში ითვლება, რომ რელიგიის ფილოსოფიის პრობლემების მეცნიერული კვლევა კონკრეტულად არჩილ ჯორჯაძით იწყება. აღსანიშნავია მისი “ინდოეთის სიბრძნე” და “წერილები ისტორიის წისკვილიდან”. ავტორი აქ განიხილავს რელიგიის ფილოსოფიის ერთ-ერთ უმთავრეს საკითხს: მეცნიერებისა და რელიგიის ურთიერთმიმართებას. სათაურიდან გამომდინარე, აშკარაა, რომ მას უყურადღებოდ არ დაარჩენია საქართველოში ნაკლებად ცნობილი ძველი აღმოსავლური რელიგიები, კერძოდ კი, ბრამჰმანიზმი და ბუდიზმი; საუბრობს მათში არსებულ ტანჯვის ფენომენზე და იძლევა დოგმატიკის საკმაოდ ღრმა მეცნიერულ კრიტიკას.

სხვა რელიგიებთან ერთად, არჩილ ჯორჯაძის შრომებში დიდი ადგილი აქვს დათმობილი ქრისტიანობის ფილოსოფიურ მსოფლმხედველობას. მეცნიერი ეხება სახარებაში მოცემულ ეთიკურ პრობლემებს და აქტიურად საუბრობს ცოდნის აუცილებლობაზე რწმენასთან მიმართებაში.

რელიგიის ფილოსოფიის ერთ-ერთი ყველაზე აქტიურ მკვლევრად თავისუფლად შეიძლება ჩაითვალოს დიდი ქართველი ფილოსოფოსი სავლე წერეთელი. მართალია, ობიექტური მიზეზების გამო, ის, ისევე როგორც ბევრი

სხვა მეცნიერი, იძულებული იყო, მთელი რიგი საკითხები რელიგიასთან მიმართებაში განეხილა ათეიზმის პოზიციიდან, მაგრამ ამ შემთხვევაშიც კი ჩანს მისი ღრმა მეცნიერულ-ანალიტიკური მიდგომა ისეთ საკითხებისადმი, როგორცაა ღმერთის არსებობის დასაბუთება, რწმენისა და ცოდნის ურთიერთობა. მეცნიერი წარმოდგენილ თემატიკას ცალკე სტატიების სახითაც აშუქებდა. აღსანიშნავია, რომ საველე წერეთელი პარალელურად იკვლევდა და აანალიზებდა როგორც ფილოსოფოსების, ასევე თეოლოგების ურთიერთსაპირისპირო მოსაზრებებს, რაც მკითხველს საშუალებას აძლევს მიიღოს არა ცალმხრივი, არამედ სრულყოფილი ინფორმაცია და თავადაც გააკეთოს გარკვეული სახის ანალიზი.

რელიგიის ფილოსოფიის ქართველ მკვლევართა შორის განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ცნობილი ფსიქოლოგი და ფილოსოფოსი დიმიტრი უზნაძე. მეცნიერი ბევრ სხვადასხვა ფილოსოფიურ თემას შეეხო, მაგრამ ზაზგასმით უნდა გამოვყოთ ისტორიისა და ადამიანის ცხოვრების საზრისთან დაკავშირებული მისი კვლევები. დ. უზნაძეს მიაჩნდა, რომ ცხოვრების საზრისის განხორციელება ყველა ერის უმაღლესი მიზანი, დანიშნულებაა, რომ იგი ღვთისგან დაწყებული საქმის გაგრძელებაა.

დიმიტრი უზნაძე სვამს კითხვას, თუ რა მიმართებაა ცხოვრების საზრისსა და რელიგიას შორის. პასუხიც რელიგიური ხასიათისაა. მისი აზრით, ღმერთმა ადამიანს თავიდანვე მისცა განსაზღვრული დანიშნულება. განსაკუთრებით საინტერესოა, ასევე, მეცნიერის კვლევები ისეთ პრობლემატურ ფილოსოფიურ თემაზე, როგორცაა სიკვდილ-სიცოცხლის ურთიერთობა; საკითხი, ძირითადად, გაანალიზებულია ქრისტიანული ფილოსოფიის თვალთახედვით.

რელიგიის ფილოსოფიის ქართველ მკვლევართა რიცხვს მიეკუთვნება, ასევე, მეოცე საუკუნის ცნობილი მეცნიერი სერგი დანელია. იგი ანტიკური ფილოსოფიიდან დაწყებული განიხილავს ღმერთის იდეას, კერძოდ, პითაგორელებთან, სოკრატესთან და ა.შ.

ჩვენ მიერ წარმოდგენილ პრობლემატიკას თავის სამეცნიერო შრომებში, ასევე, დიდ ყურადღებას უთმობს ფილოსოფოსი მოსე გოგიბერიძე.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მიუხედავად იმისა, რომ ქართულ ფილოსოფიაში რელიგიური ხასიათის პრობლემები გარკვეულწილად განხილული იყო ათეისტური პოზიციით, ეს სრულებითაც არ გულისხმობდა მათ უარყოფას. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ქართველი მეცნიერები ეწეოდნენ მთარგმნელობით საქმიანობასაც. საბჭოთა კავშირის დაშლისა და კომუნისტური იდეოლოგიის დამთავრების შემდეგ უკვე აქტიურად დაიწყო საქართველოში რელიგიის ფილოსოფიის კვლევები. ეს, შეიძლება ითქვას, რომ დროის მოთხოვნაც იყო.

ერთ-ერთი საუკეთესო მაგალითი იმისა, რომ ქართველი ფილოსოფოსები დაინტერესებული იყვნენ აღნიშნული პრობლემატიკით, არის გურამ თევზაძის რედაქტორობით ქართულ ენაზე 1989 წელს გამოცემული იმანუელ კანტის საყოველთაოდ ცნობილი ნაშრომი “რელიგია მხოლოდ გონების საზღვრებში“. ქართულ საზოგადოებას შესაძლებლობა მიეცა კიდევ უფრო ახლოს გაეცნო ამ უდიდესი გერმანელი ფილოსოფოსის შეხედულებები რელიგიური მიმართულებით. აღსანიშნავია ისიც, რომ ეს წიგნი არ წარმოადგენს უბრალო თარგმანს. ავტორის მიერ მასში გაკეთებული კომენტარები ნებისმიერი მკითხველისათვის

გასაგებს ხდის იმანუელ კანტის ძალზედ რთულ მოსაზრებებს. წარმოდგენილ საკითხებს, ასევე, ეხება გურამ თევზაძის წიგნი “შუა საუკუნეების ფილოსოფია”, რომელიც გამოიცა 1996 წელს.

1995 წელს ს. წერეთლის სახელობის ფილოსოფიის ინსტიტუტის მიერ გამოცემულ იქნა კრებული “რელიგიური ფილოსოფიის პრობლემები”. მასში თავმოყრილი და განხილულია ის აქტუალური საკითხები, რომლებიც დადგა საქართველოში გასული საუკუნის 90-იან წლებში. პირველ რიგში, ალბათ, უნდა დავასახელოთ ვაჟა გოგობერიშვილის სამეცნიერო ნაშრომი – “ისტორიის საზრისის გაგება “იმედის თეოლოგიაში”, არჩილ ბაქრაძისა და ანზორ კაციტაძის – “XIX საუკუნის დასასრულისა და XX საუკუნის დასაწყისის რუსული რელიგიური ფილოსოფია და სქესის ფილოსოფიური პრობლემები”. კრებულში მკითხველს შეუძლია გაცნოს, ასევე, გურამ თევზაძის, თამაზ ბუაჩიძისა და დავით გეგეშიძის ისტორიულ ნარკვევებს.

ვაჟა გოგობერიშვილი ცდილობს, წინ წამოწიოს და მკითხველის ყურადღება გაამახვილოს იმ საკითხებზე, რომლებიც თანამედროვე სამეცნიერო-ტექნიკურმა რევოლუციამ დააყენა დღევანდელ სამყაროში. ქართველი მეცნიერი განიხილავს ქრისტიან თეოლოგთა პოზიციას. მათი აღიარებით, კატასტროფის პირას მიყვანილ კაცობრიობას ნამდვილ მხსნელად შეიძლება კვლავ ჰემარტი რელიგია მოველინოს. ავტორი არ შემოიფარგლება მხოლოდ მათი განხილვით და მათ პარალელურად იძლევა ისეთ დიდ ფილოსოფოსთა განმარტებებს, როგორებიც არიან ერნსტ ბლოხი, მოლტმანი და სხვები.

რელიგიის ფილოსოფიის საკითხებით დაინტერესებულ ფილოსოფოსთა შორის არის მიხეილ მახარაძე. საინტერესოა მისი “ძიებანი ქრისტიანული ფილოსოფიის ისტორიაში”. კრებულში განხილულია შუა საუკუნეების აზროვნების ისეთი ფუნდამენტური რელიგიური პრობლემები, როგორცაა ღმერთისა და სამყაროს მიმართება, სიკეთისა და ბოროტების ურთიერთმიმართება, პირველსაწყისის საკითხი, არეოპაგიტია და სხვა. მეცნიერი სხვადასხვა პრობლემას განსხვავებული მოსაზრებების საფუძველზე იკვლევს, რაც დამატებით ღირებულებას სძენს წარმოდგენილ კრებულს. ავტორი იწყებს არისტოტელეს “მეტაფიზიკით” და ამთავრებს ზოგადად შუა საუკუნეების ფილოსოფიის თავისებურებებით. წიგნში განხილულია ისეთ დიდ თეოლოგთა შრომები და მსოფლმხედველობა, როგორებიც არიან: ბასილი დიდი, გრიგოლ ნოსელი, იოანე ოქროპირი, ნეტარი ავგუსტინე, ნიკოლოზ კუზანელი, თომა აკვინელი და იოანე სკოტ ერიუგენა. კრებულში განხილულია ფილოსოფიაში ისეთი ცნობილი საკითხი, როგორცაა ქრისტიანობა და ნეობლატონიზმი. ავტორს ევროპელი მეცნიერების თვალსაზრისებთან ერთად, მოჰყავს დიდი ქართველი ფილოსოფოსის შალვა ნუცუბიძის არგუმენტირებული მოსაზრებები, თუ როგორ ეყრებოდა საფუძველი პლატონის ფილოსოფიიდან აღორძინების დროის მსოფლმხედველობას.

რელიგიის ფილოსოფიის ქართველ მკვლევართა შესახებ საუბარია “ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორიის” IV ტომში, რომელშიც თავმოყრილია ყველა იმ ქართველი ფილოსოფოსის ნააზრევი, ვისაც კი რელიგიური თემატიკისადმი თავისი დაინტერესება გამოუხატავს.

დამოწმებული ლიტერატურა

ი. კანტი, 1989 - ი. კანტი, რელიგია მხოლოდ გონების საზღვრებში, თბ., 1989.
რელიგიური ფილოსოფიის პრობლემები, თბ., 1995.
დ. უზნაძე, 1984 - დ. უზნაძე, ფილოსოფიური შრომები, თბ., 1984.
ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორია, ტ. IV, თბ., 2013.
ძიებანი ქრისტიანული ფილოსოფიის ისტორიაში, თბ., 1999.

GODERDZI TEVDORADZE

**ACTUAL ISSUES OF THE PHILOSOPHY OF RELIGION IN THE
 WORKS OF GEORGIAN PHILOSOPHERS**

Philosophy of religion has never lost actuality due to research subject. It often comes near to different sciences in terms of its problems. As for separately discussed religion and philosophy they make difference only with research forms, methods and approaches.

If we review the history of Georgian philosophical idea, we'll see that scientific research on religious matters starts from XX century. It's real that in certain periods they were analyzed from atheist positions but, despite this fact scientific researches of philosophy of religion were still conducted and relevant works were translated. Works of A. Jorjadze, S. Tsereteli, M. Gogiberidze, S. Danelia, D. Uznadze and others deserve special attention. They reviewed the ideas of great philosophers (Plato, Aristotle, Descartes, Kant, Leibniz, Hegel) and the thoughts of theologians (Basil the Great, John Chrysostom, St. Augustine) in parallel regime.

Georgian philosophers discussed the actual matters of the philosophy of religion such as arguments confirming the existence of the God (technological, cosmological, ontological and ethical), relations of faith and knowledge, etc.

In the philosophy of religion moderns philosophers Vaja Gogoberishvili, Guram Tevzadze and Davit Gegeshidze take active part. In 1965 selected works "Problems of Religious Philosophy" was published by the institute of philosophy in 1965. S. Tsereteli institute of philosophy also published M. Makharadze book "Researches in the History of Christian Philosophy". Also four volume book "History if Georgian Philosophical idea" published last time deserves to be mentioned.